

Διάβασα για σας...

«Αναμνήσεις με πολλά κουκούτσια» του Γιώργου Χαριτωνίδη Μαρτυρία Κύπριου Αιχμαλώτου, Κέδρος, Τρίτη έκδοση, σσ. 87-99

Γράφει και επιμελείται η Ανθή Πέτσα-Σαββίδου

... Εμείς πήραμε κατεύθυνση προς Κυθρέα. Η ιδέα του νερού του ξακουστού Κεφαλόβρυσου δρόσιζε την ψυχή μας. Όλο κατηφορίζαμε προς το μέρος όπου τέλειωνε το βουνό και άρχιζε η πεδιάδα. Εκεί που τέλειωναν τα πεύκα του βουνού και άρχιζαν οι ελιές της πεδιάδας, χωρίς να μεσολαβεί ούτε ένα μέτρο ξερής γης, υπήρχε ένα ξέφωτο. Ήταν σπαρμένο με σιτάρι, το οποίο πρόσφατα είχε δεριστεί. Πίσω, δεξιά και αριστερά πεύκα, μπροστά ελιές. Από ψηλά έμοιαζε με παραλληλόγραμμο χρυσαφί μέσα σε βαθύ πράσινο φόντο. Επάνω στο χρυσαφί της ποκαλάμης του θερισμένου σιταριού ήταν πεταμένα δεκάδες κράνη στρατιωτών. Άλλα κοιτούσαν τον ουρανό, άλλα τη γη και άλλα ήταν γερμένα πλάι. Οι στρατιώτες έβγαζαν από το κεφάλι τα κράνη τους και τα εκτόξευαν με αγανάκτηση μέσα στο χωράφι. Όταν περάσαμε από κει, το ίδιο κάναμε κι εμείς. Φαντάστηκα εκείνο το παραλληλόγραμμο χρυσαφί, το διάσπαρτο με τα κράνη, να σηκώνεται σαν σημαία ψηλά στον ουρανό, σαν σύμβολο προδοσίας, ταπείνωσης και εξευτελισμού.

Πιάσαμε την πεδιάδα γρήγορα και φτάσαμε στα πρώτα περβόλια έξω από την Κυθρέα. Δεν αντέξαμε και ήπιαμε νερό από ένα σκουριασμένο βαρέλι, το οποίο είχε μέσα φύλλα και κώματα. Πιο κάτω βρήκαμε ένα πετραύλακο, όπου κυλούσε άφθονο νερό. Σκύψαμε σαν ζώα και ήπιαμε. Μέσα στην κωμόπολη της Κυθρέας συναντήσαμε πολίτες οι οποίοι για κάποιο λόγο δεν πρόλαβαν να διαφύγουν, κυρίως μεσήλικες, γέρους και πιο σπάνια νεαρές κοπέλες, όπως και πολλούς στρατιώτες, που κατέβαιναν από διάφορα σημεία του Πενταδάκτυλου. Μας συμβούλεψαν να αλλάξουμε τα στρατιωτικά μας ρούχα με πολιτικά, γιατί οι πληροφορίες που υπήρχαν ήταν ότι όσους συλλαμβάνανε οι Τούρκοι με στρατιωτικά τους εκτελούσαν επιτόπου. Μια κυρία μεσόκοπη ανέλαβε και μας άνοιξε το σπίτι της. Μας άφησε να κάνουμε ντους, να ξυριστούμε, και μας έδωσε ρούχα καθαρά και αλλάξαμε. Σε ένα θάμνο, τον οποίο σημαδέψαμε, κρύψαμε τα όπλα μας.

Προχωρήσαμε προς την πλάτεια του χωριού, σαν εγκλωβισμένοι πολίτες. Εκεί συνάντησα πολλούς φίλους στρατιώτες οι οποίοι κατέβηκαν από άλλο σημείο του βουνού, όπως τον Πανίκο Χατζηγιάννου, τον Νίκο Ηλιάδη, τον Αντρέα Αριστείδου και άλλους που δε θυμάμαι τα ονόματά τους. Ρώτησα για την τύχη του αδελφού μου, αλλά δεν ήξεραν να μου πούνε τίποτα. Είχα έγνοια γι' αυτόν μεγάλη. Για τον Νίκο Ευθυμίου βρήκα ένα στρατιώτη Λεμεσιανό που ήξερα ότι ήταν μαζί του στο ίδιο φυλάκιο. Στην ερώτησή μου αν ήξερε τίποτα για την τύχη του μου απάντησε: «Εγκαταλείψαμε όλοι το ύψωμα. Καθώς φεύγαμε, ο Νίκος, ο οποίος κρατούσε μπρεν, κάποια στιγμή μας είπε: "Εγώ, παιδιά, δεν μπορώ να

εγκαταλείψω τη θέση μου, δεν το επιτρέπει η συνείδησή μου". Και μόνος του γύρισε πίσω στο φυλάκιο». Έκτοτε η τύχη του αγνοείται. Με απασχολούσε επίσης η τύχη του Κίκη. Βρήκα δυο στρατιώτες που ήταν μαζί του. Μου είπαν ότι στην αποχώρηση η ομάδα διαλύθηκε και ο καθένας πήρε διαφορετικό δρόμο. Ο ένας ισχυριζόταν ότι τον είχε δει να φεύγει και ο άλλος ότι τον είχε δει να τραυματίζεται, χωρίς να είναι σίγουρος. Δυστυχώς δε θυμάμαι ούτε τα ονόματα ούτε την καταγωγή τους.

Κάναμε συνεχείς και εξαντλητικές συζητήσεις για τρόπους απόδρασής μας από τον κλοιό. Ήμασταν σαν ποντικοί στη φάκα. Κάθε λίγο φεύγανε αποστολές διαφυγής. Οτ περισσότεροι γύριζαν πίσω και μας περιέγραφαν την κατάσταση. Γύρω από την Κυθρέα, που ήταν πεδινό χωριό, υπήρχαν κάθε πενήντα περίπου μέτρα τανκς και μεταξύ τους Τούρκοι στρατιώτες οπλισμένοι σαν αστακοί. Η μόνη διέξοδος ήταν το βουνό προς την πλευρά της Χαλεύκας. Αρκετοί παράτολμοι επιχειρήσαν αυτή την κατεύθυνση, αλλά κανείς σχεδόν δεν τα κατάφερε. Ή πασιτήκανε αιχμάλωτοι σε άλλο σημείο ή είναι σήμερα αγνοούμενοι. Ως την τελευταία στιγμή ελπίζαμε ότι θα βρισκόταν ένας τρόπος να δραπετεύσουμε. Κοιμηθήκαμε κοντά στην πλατεία κάτω από τα δέντρα. Θυμάμαι που ξάπλωσα κάτω από μια ποτισμένη λεμονιά και από την εξάντληση με πήρε αμέσως ο ύπνος.

Κοιμόμουν ακόμα, όταν οι Τούρκοι μπήκαν στο χωριό. Ξύπνησα από μια φωνή που έλεγε: «Σήκωθείτε. Ήρθαν... Ήρθαν...». Ένας σχετικά ηλικιωμένος Κυθρεώτης, που ήξερε λίγα τούρκικα, έδωσε ένα άσπρο μαντίλι σε ένα ξύλο και κουνώντας το παραδοθήκαμε. Ένωσα τη γη να ανοίγει και να με καταπίνει εκείνη την ώρα που ύψωνα τα χέρια μπροστά στις κάννες των τουρκικών όπλων. Με τα χέρια ψηλά μας οδήγησαν στο κέντρο της πλατείας. Μας έβαλαν να καθίσουμε ο ένας δίπλα στον άλλο οκλαδόν. Ήρθε ο επικεφαλής Τούρκος αξιωματικός, ο οποίος φαινόταν άνθρωπος ευγενής, και μας καθυσάσασε. Μας είπε στα αγγλικά να μείνουμε καθιστοί και να μη φοβόμαστε. Μπήκε μετά στο τζιπ και έφυγε. Στην πλατεία ήμασταν όλοι ανακατεμένοι: άντρες κάθε ηλικίας, γυναίκες, ακόμα και παιδιά. Οι Τούρκοι στρατιώτες είχαν υπερένταση και έτρεμε λίγο το δάχτυλο τους στη σκανδάλη. Μου έκανε εντύπωση το αγαθό τους βλέμμα. Εκείνοι που ήταν πραγματικά σκυλιά ήταν οι υπαξιωματικοί. Ορμούσαν λυσσασμένοι με φωνές και πυροβολισμούς. Συλλαμβάνανε κρυμμένους σε θάμνους και υποστατικά πολίτες. Στην προσπάθειά της να κρυφτεί μια γερόντισσα σκόνταψε, έπεσε κάτω και χτύπησε το χέρι της. Φαινόταν η βαθιά πληγή στον καρπό του χεριού της, που το έδειχνε και ζητούσε βοήθεια. Πονούσε και το αίμα έτρεχε. Φώναζε: «Πάρτε με στο γιατρό... Πάρτε με στο γιατρό...». Οι υπαξιωματικοί της έδωσαν να καταλάβει με χειρονομίες ότι θα τη φρόντιζαν, αλλά την πήραν δίπλα και τη σκότωσαν. Έγιναν και πολλές άλλες βαρβαρότητες που δεν μπορούσαμε να δούμε, αλλά τις καταλαβαίναμε από τους πυροβολισμούς, τις κραυγές απόγνωσης, τα ουρλιαχτά των θυμάτων και το κολασμένο πανδαιμόνιο που ακούγαμε στον γύρω μας χώρο. Εμείς σκυφτοί και αμίλητοι, καθισμένοι στην πυρωμένη ασφάλτο της πλατείας, με τον καυτερό ήλιο να μας χτυπάει στο μέτωπο, με κλεφτές ματιές προσπαδούσαμε να καταλάβουμε τις προθέσεις των Τούρκων.

Κάποια στιγμή κατέφθασαν οι ένοπλοι Τουρκοκύπριοι, οι οποίοι μας παρέλαβαν από τον τουρκικό στρατό. Η πρώτη ερώτηση των Τουρκοκυπρίων, που όλοι ήξεραν ελληνικά, ήταν: «Ποιος έχει αυτοκίνητο;». Δεν απάντησε κανένας και αγρίεψαν. Μια κοπέλα γύρω στα τριάντα απάντησε καταφατικά. Ένας Τουρκοκύπριος, στην ίδια περίπου ηλικία, με έντονο χαρακτηριστικό το πολύ εξογκωμένο μέτωπο και τη φαλάκρα μέχρι τη μέση του κεφαλιού, της είπε να βγει έξω από τους άλλους που ήταν καθισμένοι στην πλατεία και της ζήτησε τα κλειδιά. Η κοπέλα τού τα έδωσε και του εξήγησε ότι το είχε παρκαρισμένο στη στροφή, δίπλα στην πλατεία, αναφέροντάς του τη μάρκα, τα νούμερα και το χρώμα. Ο Τουρκοκύπριος όμως επέμενε να πάει κι αυτή μαζί του. Η κοπέλα δίσταζε. Αγρίεψε αυτός και την ανάγκασε να δεχτεί. Τον ακολούθησε, για να του δείξει το αυτοκίνητό της. Πέρασε χρόνος που δε δικαιολογούνταν η μη επιστροφή της κοπέλας, και η μητέρα της, που ήταν και αυτή μαζί μας στην πλατεία, ανησύχησε και άρχισε να διαμαρτύρεται. Δε γνωρίζω τη συνέχεια, γιατί εκείνη τη στιγμή αποφάσισαν να ξεχωρίσουν τους άντρες από τα γυναικόπαιδα. Ο φίλος μου ο Αντρέας, ο οποίος καθόταν δίπλα μου, ψιθύρισε: «Θα βρεθούμε, φίλε μου, στον άλλο κόσμο...». Φοβήθηκε ότι θα μας εκτελούσαν, επειδή μετακίνησαν τα γυναικόπαιδα. Εγώ διατηρούσα την ψυχραιμία μου και του απάντησα: «Μη φοβάσαι. Αποκλείεται», δίνοντάς του κουράγιο. Δεν ξέρω τι ακριβώς είχα πάθει. Δεν φοβόμουν. Φαίνεται πως ύστερα από μεγάλο στρες και την αδρεναλίνη στα ύψη έρχεται μια αποκαυνωτική ηρεμία. Μάλιστα, τη στιγμή που ο Αντρέας με αποχαιρέτησε ως μελλοθάνατος, βρήκα αστείο το ύφος που μου το είπε και χαμογέλασα.

Οι Τούρκοι έστησαν άλλο ένα πολυβόλο απέναντί μας. Η μετακίνηση των γυναικών έγινε γρήγορα. Μια γριά, που φαινόταν τουλάχιστον ενενήντα χρόνων και δεν πήρε είδηση τι ακριβώς συνέβαινε, ξέφυγε από την πορεία των άλλων γυναικών, αλλά, επειδή δεν κατάλαβaine, οι Τούρκοι την άφησαν και επέστρεψε εκεί όπου ήμαστε εμείς. Η γριά κάθισε δίπλα μας σε ένα ψηλό σκαλί. Ακολούθησε παγερή ησυχία. Για ένα δυο λεπτά είχε σταματήσει κάθε δόρυβος. Οι Τούρκοι μιλούσαν χαμηλόφωνα, γιατί, όπως φαινόταν, έπαιρναν αποφάσεις. Οι αιχμάλωτοι με ενστικτώδεις, ανεπαίσθητες κινήσεις πλησιάσαμε και κολλήσαμε ο ένας πάνω στον άλλο. «Ο Χάρος με τους πολλούς είναι γλυκός», σκεφτόμουν εκείνη τη στιγμή και συνέχισα να έχω την προηγούμενη ανεξήγητη απάθεια.

«Εφώναξες, Γιώρκο... ετάισες τες όρνιδες τζιαί την αίγια; Έ.. Γιώρκο, εν με ακούεις, γιατί εν πολοάσαι;», ακούστηκε η τρεμουλιαστή φωνή της γριάς και έσπασε την παγερή σιωπή, αντί του πολυβόλου των Τούρκων που εμείς περιμέναμε. Κοιταχτήκαμε με τον Αντρέα... χαμογέλασαμε. Ήρθε ένας Τουρκοκύπριος εκνευρισμένος, την άρπαξε από τη μασχάλη και της είπε: «Έλα μιτά μου, κοτζιάκαρη, να σε πάω έσσω σου»*, και την απομάκρυνε προς άγνωστη κατεύθυνση. Ακούστηκαν πυροβολισμοί.

Οι Τουρκοκύπριοι άρχισαν να μας κάνουν σωματική έρευνα. Έκανα τη βλακεία να ξαναδέσω τον επίδεσμο στο πόδι μου, επειδή ήταν ακόμα πρησμένο από την προηγούμενη μέρα, που έκανα ντους για να βάλω πολιτικά ρούχα. Με ερεύ-

νησαν και είδαν τον επίδεσμο. Με έβγαλαν έξω και φώναξαν τον επικεφαλής τους να με ανακρίνει. Εκείνη την ώρα περνούσε ένα συνεργείο με άλλους Τουρκοκύπριους, που άνοιγαν τα σπίτια των Κυθρεωτών και μάζευαν ό,τι έβρισκαν μέσα: ψυγεία, πλυντήρια, έπιπλα, ρουχισμό. Ο αρχηγός τους ήταν ένας κοκκιναράς Τουρκοκύπριος με το χαρακτηριστικό δέρμα χωρίς ίχνος μελανίνης. Το φορτηγό τους σταμάτησε δίπλα από τον επικεφαλής Τουρκοκύπριο, ο οποίος άρχισε να με ρωτά γιατί είχα επίδεσμο στο πόδι μου. Απάντησα ότι σκόνταψα και το στραμπούλιξα. Δεν πρόλαβε να συνεχίσει τις ερωτήσεις, γιατί τον διέκοψε ο κοκκιναράς του συνεργείου, ο οποίος τον έβαλε στο φορτηγό για κάτι επείγον. Ο ανακριτής έκανε νόημα σε έναν άλλο Τουρκοκύπριο να με βάλει να καθίσω, υπονοώντας ότι θα συνέχιζε όταν επέστρεφε. Φτηνά τη γλίτωσα, γιατί μετά ξεχάστηκε. Όπως απομακρυνόταν το φορτηγό θυμάμαι τον κοκκιναρά Τουρκοκύπριο, που έβριζε τους αιχμαλώτους με απίστευτη χυδαιότητα.

Μας σήκωσαν από την πλατεία κάποια στιγμή που άρχισε να δειλινιάζει. Μας έβαλαν γραμμή και με τα όπλα να μας σημαδεύουν μας μετακίνησαν στο Νέο Χωριό. Στη διαδρομή, θυμάμαι, ένας αιχμάλωτος γύρω στα σαράντα, που ήταν από κάποιο χωριό μικτό, αναγνώρισε το χωριανό του Τουρκοκύπριο, ο οποίος μας φρουρούσε με το όπλο του, και τον παρακαλούσε να τον ελευθερώσει. «Αφήσέ με, Σιεφκέτ», του έλεγε, «το ξέρεις ότι έχω παιδιά. Να χαρείς, αφήσέ με, Σιεφκέτ, να πάω στα παιδικιά μου...» Ο Σιεφκέτ έριξε μια ριπή στον αέρα, του έδωσε μια φοβερή κλωτσιά και του φώναξε: «Τάρασε... που θέλεις να σε αφήκω... εν σε κανεί που εν σου την επυρκόλησα». Δημιουργήθηκε ένταση που έκανε τους φρουρούς μας πιο νευρικούς, καθώς και τους αιχμαλώτους. Στο σημείο αυτό ήταν η πρώτη φορά που φοβήθηκα μήπως αρχίσουν να μας πυροβολούν. Έβαλα στο μυαλό μου την πιθανότητα αυτή, γι' αυτό όπως προχωρούσα έφτιαχνα σενάρια διαφυγής. Για παράδειγμα, έβλεπα ένα βαρέλι, δίπλα μια ελιά, αριστερά ένα μονοπάτι. «Σε περίπτωση που θα αρχίσουν να πυροβολούν», σκεφτόμουνα, «θα τρέξω πίσω από το βαρέλι, μετά με βαρελάκια πίσω από την ελιά και μετά θα πάρω τρέχοντας με όλη μου τη δύναμη το μονοπάτι κι ό,τι θέλεις να γίνει.» Καθώς προχωρούσαμε αλλάζανε τα αντικείμενα του περιβάλλοντος χώρου, άλλαζα κι εγώ τα σενάρια, τα οποία ευτυχώς δε χρειάστηκε να πραγματοποιήσω, γιατί γρήγορα φτάσαμε στο Νέο Χωριό. Μας έβαλαν σε μια εκκλησία, που γύρω της είχαν στρατοπεδεύσει Τούρκοι στρατιώτες.

Μέσα στην εκκλησία βρήκαμε κι άλλους αιχμαλώτους. Ρωτούσα συνέχεια να μάδω την τύχη του αδελφού μου, χωρίς όμως αποτέλεσμα. Το βράδυ κοιμηθήκαμε ξαπλωμένοι κάτω από τους σκάμνους. Γύρω στα μεσάνυχτα ξύπνησα από μια κραυγή πόνου που έβγαλε ξαφνικά ο αιχμάλωτος που κοιμόταν ακριβώς δίπλα μου. Μισάνοιξα τα μάτια μου και είδα έναν Τουρκοκύπριο να κλωτσά και να καλεί τον διπλανό μου να σηκωθεί και να τον ακολουθήσει. Προσποιήθηκα ότι κοιμόμουνα, αλλά παρακολουθούσα τη σκηνή. Τον πήρε μέσα στο ιερό της εκκλησίας. Από τη Μεγάλη Πύλη έβλεπα τον Τουρκοκύπριο να παίρνει από τον αιχμάλωτο ό,τι είχε και δεν είχε: το σταυρό που φορούσε στο λαιμό, ρολόι, και ό,τι λεφτά είχε στην τσέπη του.

Όταν υπηρετούσα κάποτε στον λόχο στον Πύργο της Λαίδης, ο λοχαγός μας είχε χαρίσει στο Κ.Ψ.Μ., για να ενισχύσει το ταμείο του, μια χρυσή Παναγίτσα, η οποία ήταν δώρο από μια γκόμενα, όπως είχε πει. Θέλησα κι εγώ να ενισχύσω το ταμείο του Κ.Ψ.Μ., που είχε έλλειμμα τέσσερις λίρες, και πρόσφερα το ποσό αυτό και αγόρασα την παναγίτσα. Από τότε το χρυσαφικό αυτό το φορούσα συνέχεια στο λαιμό μου. Μόλις είδα λοιπόν ότι μας λήστευαν, αντέδρασα ταχύτατα. Είδα ότι οι Τούρκοι σκοποί δεν έβλεπαν προς το μέρος μου. Ξέραψα με τα νύχια μου λίγο μπατζάκι του παντελονιού, που ήταν ραμμένο προς τα μέσα, έβγαλα τη χρυσή παναγίτσα με τρόπο απ' τον λαιμό και την έκρυψα μέσα στο μπατζάκι. Δεν άργησε να έρθει και η σειρά μου. Προσποιήθηκα ότι κοιμόμουν. Μόλις έφαγα την κλωτσιά, έκανα ότι ξύπνησα έκπληκτος. Με κάλεσε ο Τουρκοκύπριος να τον ακολουθήσω στο ιερό. Με ρώτησε τι είχα να του δώσω. Έβγαλα από την τσέπη μου κάτι χαρτονομίσματα και του τα έδωσα. Ρολόι δε φορούσα. Με ρώτησε για σταυρό και τράβηξε τη φανέλα μου προς τα κάτω. Είδε ότι στο λαιμό μου δεν υπήρχε τίποτε. Εκνευρίστηκε που δε βρήκε πάνω μου χρυσαφικό και με χτύπησε στο πλευρό με τον υποκόπανο του όπλου. Διπλώθηκα από τον πόνο. Τη χρυσή παναγίτσα όμως τη γλίτωσα και την έχω μέχρι σήμερα.

Το πρωί οι Τούρκοι μας είπαν ότι θα μας απελευθέρωναν. Η χαρά μας ήταν απίστευτη. Μπήκε στην εκκλησία ένας Τούρκος υψηλόβαθμος αξιωματικός, για να επιδεωρήσει τους αιχμαλώτους, και τον χειροκροτήσαμε λόγω της είδησης που κυκλοφόρησε. Οι εγκλωβισμένες γυναίκες του χωριού μαγείρεψαν ζυμαρικά και μας έφεραν και φάγαμε το μεσημέρι. Ήμαστε ευχαριστημένοι πιο πολύ με την ιδέα της απελευθέρωσης. Αντ' αυτού άλλο μας περίμενε. Μας έβγαλαν έξω από την εκκλησία, μας έδεσαν τα χέρια με σπάγκο, μας έδεσαν τα μάτια με μια λωρίδα υφάσματος και μας έριξαν σαν τσουβάλια μέσα σε φορτηγά και λεωφορεία. Ήταν τόσο πολύ σφιχτά δεμένα τα χέρια μας, που δεν κυκλοφορούσε το αίμα και πρήστηκαν. Το ίδιο σφιχτοδεμένα ήταν και τα μάτια μας, που μας πονούσαν από το πανί, το οποίο τα πίεζε προς τα μέσα.

Ούτε ξέραμε πού μας πηγαίνανε. Σε κάποια στιγμή ακούσαμε οχλοβοή. Υπολόγιζα ότι περνούσαμε από την τουρκοκρατούμενη Λευκωσία. Μας επιτέθηκε όχλος. Μας έριχνε πέτρες και ξύλα. Ο εξαγριωμένος όχλος έφτασε μέχρι τα παράθυρα των αυτοκινήτων, που τα άνοιγαν και έριχναν μέσα αντικείμενα ή ακόμη και μπουνιές στα γρήγορα, αφού τα αυτοκίνητα, αν και αργά, κινούνταν. Ακούγαμε απίστευτες βρισιές στα τούρκικα και στα ελληνικά. Μετά την απόπειρα λιτσαρίσματος μας από τον τουρκοκυπριακό όχλο καταλήξαμε στις λεγόμενες αποθήκες Παυλίδη, στην τουρκοκρατούμενη Λευκωσία, οι οποίες ήταν απέραντες και μέσα υπήρχαν εκατοντάδες αιχμάλωτοι.

